

behandles navne på -ung eller -ing, typen Dyring, Kyrning, Svening, som bestemmes som tilnavne, ikke som patronymer.

Tilbage er da den almindeligste type: navn + søn/datter, fadernavnet i genitiv + søn/datter, som kendes allerede fra tidlig vikingetids runeindskrifter. Den systematiske gennemgang af middelalderstoffet fører til bestemmelse af visse navnekombinationer som tysk navneskik, f.eks. fornavn + fadernavn i nominativ; det ældste eks. skulle i så fald være den *Henricus Palli, qui dicitur Albus* (Henrik Pallesen, som kaldes Hvide), kun kendt fra Vitskølprivilegiet 1157-58, Dipl. Dan. I.rk. II nr. 120, således i Danmarks gamle Personnavne II sp. 487 og registret til Dipl. Dan. Forfatteren påpeger s. 115, at der er tale om to personer: Henrik, »utvivlsomt Vitskøl-abbeden«, og en Palle Hvide, bl.a. efter jævnførelse med brevet til Tvis kloster 1163. Selv om rækkefølgen skuffende ligner Tvis-privilegiets, er Henrik i Vitskølbrevet ubenævnt og vidne i modsætning til Tvisbrevets underskrivende abbed Henrik af Vitskøl. Hvis forfatteren har ret i, at det er to personer, er den ubenævnte Henrik, der er placeret efter kongens kapellan, snarere en af kongens mænd ligesom Palle Hvide og Karl, og forholdet bliver da parallelt med vidnelisterne i andre kongebreve fra denne tid med kun fornavnsbestemte vidner.

Også metronymet: moders fornavn + søn behandles; af syv mulige forklaringer på denne navneskik foretrækkes den, at det betyder, at faderen er død meget tidligt. Det konstateres, at typen forsvinder helt i løbet af 1400-tallet, måske under påvirkning sydfra.

Da Rikard Hornby, *Danske navne* (1951) slet ikke og Kr. Hald, *Personnavne i Danmark, middelalderen* (1974) kun perifert behandler patronymerne, er det meget værdifuldt, at forfatteren har påtaget sig det brydsomme arbejde at gennemarbejde dette stof.

Herluf Nielsen

NIELS-KNUD LIEBGOTT: *Elfenben*. Nationalmuseets forlag, 1985. 85 s. Ill. 75 kr.

Nationalmuseet har med denne bog ladet Liebgott fortsætte sin udgivelsesserie fra museets middelaldersamling. Den rummer en meget fin samling arbejder i elfenben, hvalrostand, kaskelottand og hvalben; nogle som Ole Worms olifant, Herlufsholmskrucifixet og Gunhildskorset er internationalt kendt og omtalt, men det er første gang samlingen præsenteres i sin helhed, ialt 66 stk.

Efter et kort metodisk afsnit »Datering og fremstillingssted«, hvor Liebgott præsenterer problemerne nøgternt og absolut med begge ben på jorden, følger en gennemgang af genstandene med de ældste først. Det bliver samtidig en kunst- og kulturhistorisk oversigt fra de byzantinske og engelske, de hjemlige (nordiske) af hvalrostand til de franske og tyske fra slutningen af middelalderen. Det kendetegner i det hele taget bogen, at den indeholder mange kulturhistoriske oplysninger af mere almen karakter – hvem vidste vel f.eks., at der i 1300-tallet i Paris ligefrem fandtes en industri for små elfenbensaltre beregnet på eksport og efterlignet rundt om i Europa.

Foruden den forbløffende oplysning at Gunhildskorset skal omdateres til at være ca. 75 år yngre, vil Liebgott selv nok regne afsnittet »Et Roskilde-værksted fra 1200-årenes begyndelse« for det vigtigste. Her sammenligner han Herlufs-

holmskrucifixet, Hornebogens korsfæstelsesgruppe og en figurgruppen »Konger-nes tilbedelse« (fra Ole Worms samling) og finder mange fælles træk. De tilhører alle den franske unggotik, men Liebgott sandsynliggør, at de er fremstillet her i landet om ikke af samme mand så dog i samme værksted, og dette værksted placerer han på Sjælland i domkirkebyen Roskilde.

De kostbare genstande er næsten alle kirkelige (altre, kors, bispestave), men der findes også skakbrikker, alle af halvrostand og fundet i hele riget. Bogen er gennemillustreret med fotografier af Lennart Larsen, hvoraf nogle dog virker slørede (fig. 39, 72 og 75). Men de fleste er fine og i en tilpas størrelse, så man kan studere de små genstande i enkeltheder, hvilket jo ellers kan være svært bag monteruden, selv i middelaldersamlingernes nyopstilling.

Niels M. Saxtorph

AGNES GEIJER, ANNE MARIE FRANZÉN OG MARGARETA NOCKERT: Drottning Margaretas gyllene kjortel i Uppsala Domkyrka. The Golden Gown of Queen Margarete in Uppsala Cathedral. Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien, Stkh., 1985. 68 s. 12 pl. 95 skr.

Sveriges første store tekstilforsker Agnes Branting fandt i 1906 i Uppsala domkirkes klædekammer en lidet påagtet gylden kjortel, som ikke hørte til blandt paramenterne. Det var hendes fortjeneste at knytte denne til dronning Margrethe og sandsynliggøre, at det var den kjole, som i 1659 på dronning Hedvig Eleonoras forlangende blev fjernet fra Roskilde domkirke, hvor den sammen med hvæssete- nen og vadmelsfanen var blevet opbevaret og æret som en relikvie. Også i Uppsala udstilledes den længe i domkirken, men tidens tand gnavede, og besøgende rev stykker ud af den som souvenirs. Dermed blev den mindre udstillingsværdig og var således ikke at se, da H. C. Andersen i 1839 besøgte kirken.

Agnes Branting publicerede kjolen i 1911, men tekstilforskningen er siden gået stærkt frem, og det kunne således ikke undre, at dr. Agnes Geijer og fil.lic. Anne Marie Franzén anså det for påkrævet at underkaste den enestående middelalder- dragt en fornyet undersøgelse. Denne blev påbegyndt i 1959 på Riksantikvarie- embedets tekstilsektion, men fru Franzéns sygdom og alt for tidlige død forsinkede arbejdet, som videreførtes af Agnes Geijer og den unge arkæolog og tekstilforsker, fil.cand. Margareta Nockert.

En grundig og tålmodighedskrævende analyse af hver eneste tekstilstump ligger til grund for det nye snitmønster af kjolen. I henhold til stoffets motiver og trådretninger blev fragmenterne indplaceret i et kvadratsystem, hvorefter man rekonstruerede kjolen. Det viste sig da, at den følger sædvanlig middelaldermode og består af fire fra skulder til fod gennemgående bredder. De tidligere idéer om, at kjolen havde et kort liv og var længere foran end bagpå blev afkræftet. Forfatterne har regnet ud, at den blev båret af en person, som var ca. 141 cm høj, og da brystvidden er 81 cm, kan den have passet en veludviklet pige på en halv snes år, men ikke en spinkel voksen. Det store spørgsmål var kjolens alder. Kunne den i det hele taget have tilhørt dronning Margrethe? Væveteknik er stoffet en *diasper*, en betegnelse som ofte forekommer i middelalderlige inventarier fra 1300- årene, men også før og efter dette århundrede. Det har en bundvævning af